ESKİ TÜRK EDEBİYATI SUNUMLARI -7-

XVI. YÜZYIL
AZERİ-ÇAĞATAY-ANADOLU SAHALARI

XVI. YÜZYIL (AZERİ)

ŞÂH İSMAİL (HATÂYÎ)

- DÎVAN, DEHNÂME, NASİHATNÂME

İBRAHİM GÜLŞENÎ

- DÎVAN (TÜRKÇE), DÎVAN (FARSÇA), PENDNÂME, RAZNÂME, KIDEMNÂME, ÇOBANNÂME, KENZÜ'L-CEVÂHİR, MANEVÎ

FUZÛLÎ

- DÎVAN (TÜRKÇE), DÎVAN (FARSÇA), DÎVAN (ARAPÇA), LEYLÂ VÜ MECNÛN, BENG Ü BÂDE, TERCEME-İ HADİS-İ ERBAÎN, SOHBETÜ'L-ESMÂR, MEKTÛBÂT, HADÎKATU'S-SUEDÂ, HEFT-CÂM (SÂKİNÂME), ENÎSÜ'L-KALB, SIHHAT U MARAZ, RİND Ü ZÂHİD, RİSÂLE-İ MUAMMA, MATLAU'L-İTİKAD

XVI. YÜZYIL (ÇAĞATAY)

BABÜR ŞÂH

- **DÎVÂN,**
- **BABÜRNÂME,**
- **ARÛZ RİSÂLESİ,**
- **MÜBEYYEN**

XVI. YÜZYIL (ANADOLU)

BÂKÎ	• DÎVÂN, FEZÂİLÜ'L-CİHÂD, FEZÂİLÜ'L-MEKKE, ME'ÂLİMÜ'L-YAKÎN FÎ SÎRETİ SEYYİDİ'L-MURSELÎN
ZÂTÎ	• DÎVÂN, ŞEM Ü PERVÂNE, EDİRNE ŞEHRENGİZİ, LETÂİF
NEV'Î	• DÎVÂN, NETÂYİCÜ'L-FÜNÛN,NEVÂ-YI UŞŞÂK, HASB-İ HÂL
LAMİÎ ÇELEBÎ	• DÎVÂN, ŞEREFÜ'L-İNSÂN, NEFEHATÜ'L-ÜNS, SELAMAN U EBSAL, ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE…
BAĞDATLI RÛHÎ	• DÎVÂN, TERKÎB-İ BEND
GELİBOLULU ALİ	• TÜRKÇE DÎVANLAR, FARSÇA DÎVÂN, TUHFETÜ'L-UŞŞÂK, MİHR Ü VEFÂ, RİYÂZU'S-SÂLİKÎN…

ŞÂH İSMAİL (HATÂYÎ)

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- I. İsmail veya Şah İsmail, Safevî Tarikatı'nın lideri ve Safevi Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarıdır.
- İsmail, 1487 tarihinde Erdebil şehrinde Safevî Tarikatı'nın şeyh ailesinin çocuğu olarak doğdu. İsmail'in babası Şeyh Haydar, dedesi ise Şeyh Cüneyd'dir. İsmail'in annesi Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'nın kızıdır.
- Germiyan'da iken kadılık yapmıştır.
- Safevîyye Tarikâtı'nın şeyhi olan Şeyh Haydar (1460-1488), müritleri arasında birliği sağlamak için yeni bir kıyafet kabul etti. Bu kıyafetin en orijinal tarafı başa geçirilen serpuştu. Kırmızı renkte ve 12 dilimli olan bu serpuşun her diliminde On İki İmam'ın adları yazılı idi. Bu kırmızı serpuştan sonra Osmanlılar, Safevî Devleti'nin resmi dini haline dönüştürülen Safevîyye Tarikâtı'na mensûb Şîîleri ve onları destekleyen diğer unsurları nitelendirmek için "Kızılbaş" tabirini kullanmaya başladılar.
- İsmail, Şiî âlimlerinden Mevlâna Şemseddin Lahicanî'den eğitim almış ve ondan Arapça ve Farsçayı, Kur'an'ı ve Şiî mezhebinin prensiplerini öğrenmiştir.

ESERLERİ

DÎVAN

- Şah İsmâil'in, "Ey Hatâî fikr-i bikrin eylerim eş'âra sarf / Tuttu irfan meclisin defterle dîvan şimdiden" beytinden şiirlerinin ölümünden önce divan haline getirildiği anlamı çıkarsa da böyle bir nüshanın varlığına dair bir işaret bulunmamaktadır. Onun divanı, ölümünden on bir yıl sonra 1535'te oğlu Şah Tahmasb'ın emriyle kendisinin saray hattatı Şah Mahmûd Nîsâbûrî tarafından derlenerek oluşturulmuştur. Bugün Özbekistan Cumhuriyeti Taşkent İlimler Akademisi'nde Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde kayıtlı olan bu nüsha on dört kaside, 248 gazel, on rubâî ve Dehnâme adlı eserini içermektedir.

DEHNÂME

- 1505 beyitten oluşan tasavvufî-sembolik bir mesnevidir. Şairin yirmi yaşlarında iken yazdığı eser onun bu çağda tasavvufun konularına vâkıf olduğunu göstermektedir. Âzerî Türkçesi'yle kaleme alınan ilk mesnevilerden olan eser tevhid ve na'tın ardından bahar tasvirinin yer aldığı altmış beyitlik bölümle başlar, daha sonra mesnevinin asıl konusuna geçilir ve olay âşık ile mâşukun arasında geçen hadiseler etrafında döner.

NASİHATNÂME

- Tasavvuf âdâbına dair mesnevi tarzındaki 184 beyitlik Nasihatnâme de divan neşirleri içinde yer almaktadır.

İBRAHİM GÜLŞENÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Doğum yeri kimi kaynaklarda Azerbaycan kimi kaynaklarda Diyarbakır olarak geçmektedir.
- İki yaşında öksüz kaldı.
- Amcasının yanında ilköğrenimini tamamladı. Daha sonra bilgisini artırmak amacıyla Maveraünnehir'e gitti. Oradan Tebriz'e geçerek Uzun Hasan'ın yanında kaldı.
- Şah İsmail yörede egemen olduktan sonra, Gülşeni'yi Şiilik'in yayılmasına engel gördüğü için, idam ettirmek üzere hapsetti. Gülşeni muhafızın yardımıyla buradan kaçarak Diyarbakır'a gitti.
- Kanuni'nin padişahlığı sırasında İstanbul'a çağrıldı. Çok yaşlanmış olmasına karşın, verdiği vaazlarla çevrede geniş bir saygınlık kazandı.
- Halvetilik'in bir kolu olarak kendi adıyla anılan tarikatı kurdu; birçok mürid edindi. Mısır'a döndükten sonra bir veba salgınında vefat etti.

ESERLERİ

KENZÜ'L-CEVÂHİR

- Tasavvufî konulara dair rubâî ve tuyuğlardan meydana gelen bu Farsça eser, 7500 beyit ihtiva etmekte olup tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindedir.

MANEVÎ

- 40.000 beyitlik bu mesnevi Farsça olarak Mevlana'nın Mesnevi'sine nazire olarak yazılmış, Gülşeniler arasında büyük bir ün kazanmıştır.

ESERLERİ

DÎVÂN (TÜRKÇE)

- 1700 beyitten oluşan Türkçe divanda Yûnus Emre ve Nesîmî'nin şiirlerinin etkisi belli olmaktadır.

DÎVÂN (FARSÇA)

- 17.000 beyitten meydana gelen Farsça divanda şairin Mevlânâ ve Yûnus Emre'nin etkisinde kaldığı görülmektedir.

DİĞER ESERLERİ

- PENDNÂME, RAZNÂME, KIDEMNÂME, ÇOBANNÂME

FUZÛLÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Fuzûlî, Azerî-Türk divan şâiridir. Asıl adı Mehmet bin Süleyman'dır.
- Ailesi göçebe hayatı bırakıp günümüzdeki Irak bölgesine yerleşmiş olan Oğuzların Bayat boylarındandır.
- Kesin bilinmese de 1483 yılında Akkoyunlular zamanında şimdiki Irak'ta Kerbela veya Necef'te veya Kerkük iline bağlı Kale semtinde doğduğu tahmin edilir.
- Fuzûlî iyi bir eğitim almak için ilk önce müftü olan babasından, ve daha sonra Rahmetullah adındaki bir öğretmenden eğitim görmüştür.
- Daha sonraki öğrenimi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte; eserlerinden İslamî bilimler ve dil alanında çok iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

DÎVÂN (TÜRKÇE)

- Mensur bir mukaddimeden sonra iki tevhid, dokuz na‘t, yirmi yedi kaside, 302 gazel ile musammatlar, kıta ve rubâîlerden oluşan divanın Türkiye ve dünya kütüphaneleriyle özel ellerde yüzlerce nüshası mevcuttur.

LEYLÂ VÜ MECNÛN

- Türk, İran ve Arap edebiyatlarında Fuzûlî’ye asıl şöhretini sağlayan bu eser, Türk edebiyatının klasik döneminde yazılmış mesnevilerin en güzelidir.

BENG Ü BÂDE

- Afyonla şarabın karşılaştırılarak şarabın üstün tutulduğu 440 beyitlik bu mesnevi Fuzûlî'nin mesnevi tarzındaki ilk denemesidir. Şah İsmâil'e ithaf edilen eser, bazılarına göre Osmanlı Padişahı II. Bayezid ile Şah İsmâil arasındaki mücadeleyi sembolize etmektedir. Ancak eserin Şah İsmâil ile Müşa'şaî Hükümdarı Ali b. Muhsin arasındaki mücadeleyi anlattığı da ileri sürülmüştür.

HADÎS-İ ERBA'ÎN TERCÜMESİ

- Molla Câmî'nin Hadîs-i Erba'în adlı eserinin, Ali Şîr Nevâî'nin aynı eserin tercümesi olan Çihl Hadîs'inden de faydalanılarak yapılmış çevirisidir. Mensur bir mukaddime ile başlayan risâlede hadisler kıtalar şeklinde çevrilmiştir.

SOHBETÜ'L-ESMÂR

- Fuzûlî'ye ait olduğu henüz kesinlik kazanmamış 200 beyitlik bir mesnevidir. Eserde bir bağda meyvelerin konuşmaları, kendilerini övmeleri ve tartışmaları anlatılarak insanların da gerçek değerlerini düşünmeden boş yere anlaşmazlıklara düştükleri alegorik bir şekilde ifade edilir.

HADÎKATÜ'S-SÜADÂ

- Arada bazı manzum parçaların da yer aldığı mensur bir eserdir. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin Ravżatü'ş-şühedâ'sı esas alınarak hazırlanan kitapta Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilişi anlatılmaktadır. Hadîkatü's-süadâ, İslâmî Türk edebiyatında maktel türünün bir şaheseri olup artistik Türk nesrinin de önde gelen örnekleri arasında yer almaktadır. Özellikle Şiî müslümanlarca çok tutulmuştur.

MEKTUPLAR

- Fuzûlî'nin bugün elde bulunup yayımlanan mektuplarının sayısı beştir. Bunlar Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi, Musul Mirlivâsı Ahmed Bey, Bağdat Valisi Ayas Paşa, Kadı Alâeddin ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın şehzadelerinden Bayezid'e gönderilmiştir. Fuzûlî'nin mektupları arasında en tanınmışı, Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi'ye gönderilmiş olan ve edebiyat tarihlerine "Şikâyetnâme" adıyla geçen mektuptur.

DÎVÂN (FARSÇA)

- Fuzûlî bu divanı ile, Farsçayı herhangi bir klasik İran şairi kadar iyi bildiğini ortaya koymuştur. Bu şiirlerde en çok Hâfız-ı Şîrâzî ile Molla Câmî'nin etkisinde kaldığı hissedilmektedir. Üç münâcât, bir na't, kırk altı kaside, 410 gazelle bir terkibibend, iki Musammat, kırk altı kıta ve 106 rubâî ihtiva eden Farsça divan hacim itibariyle Türkçe divandan daha büyüktür.

HEFT-CÂM

- Sâkînâme adıyla da tanınan ve tamamı 327 beyit olan bu mesnevi, otuz sekiz beyitlik bir mukaddime ile yedi bölümden meydana gelmektedir. Tasavvufî mahiyetteki eserde şair ney, def, çeng, ud, tanbur, kanun ve mutrip gibi yedi farklı mûsiki aletiyle münazaraya girişmektedir.

ENÎSU'L-KALB

- 134 beyitlik Farsça bir kasidedir. Aslında bu kaside Hâkânî-i Şirvânî'nin Bahrü'l-ebrâr adlı kasidesine bir nazîredir.

RİND Ü ZÂHİD

- Mistik bir görüşle kaleme alınan eserde, Fuzûlî'nin eski edebiyatın sınırlı imkânları içinde bir dereceye kadar da olsa kendi dünya görüşünü yansıttığı söylenebilir. Zâhid bir baba ile rind oğlu arasındaki tartışmaları ihtiva eden bu mensur eserde rind şairin gönlünü, zâhid de düşüncesini temsil etmektedir.

HÜSN Ü AŞK

- Genellikle Sıhhat u Maraz olarak tanınan esere Rûhnâme adını verenler de bulunmaktadır. Tasavvufî ve alegorik mahiyetteki eserde ruh ve beden ilişkisi sembolik olarak ele alınmaktadır. Bu eser Fuzûlî'nin eski tıp ilmine vukufunu göstermesi bakımından önemlidir. Kahramanları hüsn, aşk, ruh, kan, safra, balgam, sevda, mizaç, sıhhat, dimağ, maraz ve perhiz olan eserde dervişin sulukta ilerleyerek fenâ fillâha erişebilmesi için neler yapması gerektiği anlatılır.

DÎVÂN (ARAPÇA)

- Sadece Hz. Muhammed ve Hz. Ali vasıflarında söylenmiş on bir kaside ile bir hâtimeden meydana gelen 470 beyitlik bu küçük eser mürettep bir divan niteliği göstermediği halde bu adla anılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla bu şiirler Fuzûlî'nin Arapça divanından bazı parçalardır.

MATLA'U'L-İ'TİKÂD FÎ MA'RİFETİ'L-MEBDE' VE'L-ME'ÂD

- İnsanın ancak bilgi edinmek suretiyle kâinatın sırlarını, başlangıç ve sonunu öğrenerek Tanrı'ya ulaşabileceğini anlatan mensur bir eserdir. Fuzûlî burada önce bilgiden ve onu elde etmenin yollarından söz etmekte, daha sonra kâinatın başlangıcı ve insanın mahiyeti gibi konuları ele almaktadır. Bunları da Allah'ın zâtı, sıfatları, fiilleri, güzellik ve çirkinlik, hayır ve şer bahisleri takip etmektedir.

BABÜR ŞÂH

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Zāhiru’d-dīn Muhammad Bābür, Babür İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Soyu, baba tarafından Timur anne tarafından Cengiz Han'a dayanır.
- Babür Şah, 1519'dan itibaren Hindistan'a düzenlediği seferler sonunda bütün Kuzey Hindistan’ı kontrol altına alıp 1526’da Delhi Sultanlığı'na son vererek Hindistan topraklarında tarihte Hint Moğol Emirliği ve Hint Moğol Sultanlığı, kendi adlandırması ile de Gurakānī olarak bilinen Babür İmparatorluğu'nu kurmuş ve Hindistan'da Türkler için son defa bir hakimiyet alanı teşekkül etmiştir.
- Hatt-ı Baburi denilen yazı şeklini geliştirmiş olan Babür Şah aynı zamanda Çağatay edebiyatının Ali Şir Nevai'den sonraki en büyük şairi olarak kabul edilir.

BABÜRNÂME

- Doğrudan doğruya verilmiş bir adı olmadığı için Bâbürnâme'den başka Vekayi', Vâkıanâme, Vâkıât-ı Bâbürî, Vekayi'nâme-i Pâdişâhî ve Bâbüriyye dendiği gibi Farsça tercümelerinde de çok defa Tüzük-i Bâbürî ismini alır.
- Eser herhangi bir önsöz veya bir giriş kısmı olmaksızın Bâbür'ün on iki yaşında Fergana tahtına çıkışı ile başlayıp ölümünden bir yıl öncesine kadar olan zaman içindeki hayat macerasını anlatmaktadır.
- Bâbürnâme her şeyden önce bir otobiyografi olmakla beraber, muhteviyatı dolayısıyla gerek edebî nevi, gerekse mahiyeti bakımından çok yönlülük ve değişkenlik gösterir. İlkin **hâtırat** olarak başlamışken daha sonraki kısımlarına gelindiğinde yaşananların günü gününe veya araya fazla zaman mesafesi girmeden yazılmasıyla **günlük** şeklini alır; ülkeden ülkeye yapılan yolculuk ve seferlerde baştan geçen ve görülenlerin anlatıldığı sayfalarında ise bir **seyahatnâme** olur; büyük bir dikkat ve ehemmiyetle verdiği etraflı bilgiler, bir noktada ona âdeta bir **coğrafya, etnografya, botanik, zooloji**, nihayet bir **folklor ansiklopedisi** görünümünü verir. Bütün devri ve çevresiyle Sultan Baykara'yı anlatırken bir **tarih metni**nden farksızlaşır; şairlere ve meşhur şahsiyetlere ayrılmış bazı sayfalar ise herhangi bir **şairler tezkiresi**nden veya bir tabakat kitabından çıkmış gibi görünür. Eserin baştan ilk dört faslı Timurlular devrinin bir Mâverâünnehir tarihi gibidir.

BÂKÎ

HAYATI HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Şöhret ve tesiri asırlarca devam eden, klasik Osmanlı şiirine söyleyiş gücü kazandıran ve "Sultânü'ş-şuarâ" diye anılmış büyük divan şairidir.
- Asıl adı Mahmud Abdülbâkî'dir. 1526-27'de İstanbul'da doğdu. Babası Fâtih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi adında bir zattır.
- Fakir bir ailenin çocuğu olan Bâkî gençliğinin ilk yıllarında çırak olarak saraçlık mesleğine girmiştir. Yeni bir görüşe göre ise Bâkî'nin işi saraç çıraklığı değil, camilerde kandillerin yakılması ve bakımı hizmetini yapanlara verilen ad olan "serrâclık"tır.
- İyi bir eğitim görmüş, dönemin ünlü müderrislerinden ders almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından İstanbul'a getirtilen şair hayatı boyunca çeşitli dönemlerde devlet hizmetinde bulundu, kadılık, kazaskerlik gibi makamlarda görev yaptı. Yaşlılığında Şeyhülislam olmak isteyen Baki bu makama getirilmemiş. 1600 yılında, İstanbul'da öldü.

DÎVÂN

- Bâkî divanını, ilk defa Kanûnî Sultan Süleyman'ın isteğiyle onun sağlığında tertip etmiştir. Daha sonra, yazdığı yeni şiirleri de ilâve edilerek değişik tarihlerde divanın yeni ve farklı tertipleri ortaya konulmuştur. Yalnız Türkiye kütüphanelerinde ve hususi ellerde şairin sağlığında yazılmış ondan fazla nüshası vardır.

FEZÂ'İLÜ'L-CİHÂD

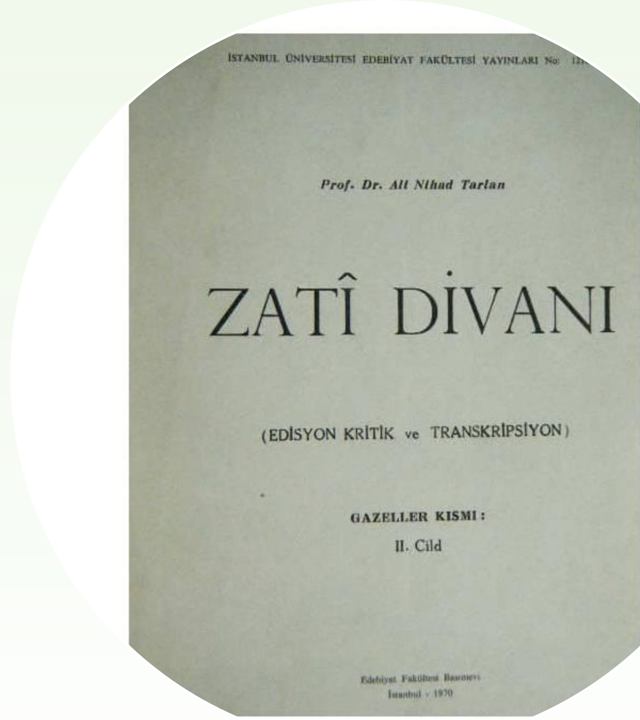
- Muhyiddin Ahmed b. İbrâhim'in Meşâri'u'l-Eşvâk ilâ Mesâri'i'l-Uşşâk, adlı Arapça eserinin tercümesidir. Cihadın faziletlerinden hareketle Müslümanları cihada teşvik eden bu eseri Bâkî Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle 1567'de Türkçeye çevirmiştir.

MEÂLİMÜ'L-YAKÎN FÎ SÎRETİ SEYYİDİ'L-MÜRSELÎN

- Şehâbeddin Ahmed b. Hatîb el-Kastallânî'nin el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye adlı siyer kitabının tercümesidir. Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle tercüme ettiği eserin mukaddimesinde belirttiğine göre, Şâfiî mezhebine bağlı bulunan müellifin çeşitli münasebetlerle bu mezhebe dayalı olarak yaptığı fıkhî izahları tercüme sırasında Hanefî mezhebinin görüşlerine çevirmiş, çeşitli ilâve ve çıkarmalarla kitap üzerinde telif denecek derecede değişiklikler yapmıştır.

FEZÂİL-İ MEKKE

- Yine Sokullu'nun emriyle Mekke kadılığı esnasında, XVI. asır Arap müelliflerinden Kutbüddin Muhammed b. Ahmed el-Mekkî'nin el-İ'lâm fî Ahvâli Beledi'llâhi'l-Harâm adlı eserinden yaptığı tercümedir. 1579'da tamamlayıp Medine kadılığından azli üzerine İstanbul'a döndüğünde III. Murad'a takdim etmiştir. Eser Mekke'nin tarihinden ve bilhassa Osmanlı sultanlarının oradaki hayratından bahsetmektedir.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No:

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan

ZATÎ DİVANI

(EDİSYON KRİTİK ve TRANSKRİPSİYON)

GAZELLER KISMI:

II. Cild

Edebiyat Fakültesi Basımevi

İstanbul - 1970

ZÂTÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Zâtî, tanınmış bir Divan Edebiyatı şairidir. Ziya Paşa tarafından Türk şiirine temel koyan şairlerin üçüncüsü olarak anılmıştır. (Ahmed Paşa, Necâtî)
- Zati'nin Balıkesirli olduğu bilinmektedir. Ancak değişik şairlerin hayatlarını anlatan tezkire yazarları arasında asıl adının ne olduğuna dair bir anlaşma görülmemektedir: Sehî ve Latifî tezkirelerinde asıl adının **Bahşi** olduğu yazılıdır. Ama Aşık Çelebi tarafından yazılmış tezkirede asıl adının **Satılmış** olduğu ve halk arasında **Satı** olarak anılan bu şairin buna uygun olarak **Zati** mahlasını seçtiği yazılmaktadır. Gerçek adının **İvâz** olduğu da kaydedilmiştir.
- Zati'nin iyi bir medrese eğitiminden geçmediği bilinmektedir. Ancak şiir yazma tekniklerini eserlerinde çok iyi uyguladığı ve Farsçayı kullanmasını bildiği gayet açıktır. Bu yüzden olağanüstü bir kabiliyete sahip olduğu ve kendi kendini çok iyi yetiştirdiği sonucu çıkartılmaktadır.
- Sağırlığı dolayısıyla devlet memurluğuna alınmamıştır.

DÎVÂN

- Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi tezkirelerinde farklı rakamlar verilmekle birlikte yeni araştırmalarda şairin 1825 gazeli ve doksan kadar kasidesi bulunduğu ortaya konulmuştur. Divanında yalnızca gazelleri bulunmaktadır.

ŞEM‘ U PERVÂNE

- Bilinen beş nüshasından biri Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan ve 1534’te yazılan 4000 beyitlik bir aşk mesnevidir.

LETÂ'İF

- Zâtî'nin iki letâifi vardır. İki bölümden oluşan ilk letâifin birinci bölümünde Zâtî'nin devrin ileri gelenleriyle şairleri hakkında yazdığı latifeler yer alır. İkinci bölümde ise dönemindeki meslek ve sanat erbabı mizahî yönden ele alınmıştır. İkincisi ise Deli Birader Gazâlî'nin Mekke'den yollayıp İstanbul'dakilerin ahvalini sorduğu mektubuna Zâtî'nin verdiği cevabı ihtiva eder.

EDİRNE ŞEHRENGİZİ

- II. Bayezid zamanındaki Edirne güzellerinin tasvir edildiği eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesindedir.

NEV'Î

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Tanınmış bir âlim ve divan şairidir.
- 1533’te yılında Tekirdağ Malkara’da doğdu.
- Adı Yahyâ’dır.
- İlk eğitimini tasavvuf konusunda olgun bir zat olan babasından almıştır.
- Bütün kaynaklar Nev’î’nin âlim, fazıl, akıllı, ileri görüş sahibi, düşünerek hareket eden, güvenilir bir insan olduğu konusunda görüş birliğine sahiptir. Nev’î’nin mükemmel derecede bildiği Türkçe, Arapça ve Farsçaya hâkimiyeti ile devrin ilimlerine olan aşinalığı, onu değişik medreselerde müderrislik makamına yükselttiği gibi, Sultan III. Murad’ın şehzadelerine hocalık yapma ayrıcalığına da kavuşturmuştur.
- Osmanlı sultanlarının bayramlarda şehzade hocaları huzura geldikleri zaman onları ayakta karşılamaları âdetten değilken, Sultan III. Murad’ın Nev’î’yi ayakta karşılaması ve ona aşırı hürmet göstermesi de, Nev’î’nin ne kadar hürmete layık bir şahıs olduğunun delili sayılabilir

DÎVÂN

- Bu eserde altısı ıydiyye olmak üzere elli sekiz kaside, bir tarih, bir mesnevi, dört terkibibend, dört terciibend, bir müsemmen, iki müseddes, bir tesdis, iki tahmis, bir muhammes, dört murabba, 559 gazel, seksen iki mukatta‘, on bir rubâî ve on yedi müfred yer alır. İki kaside ile bir tahmis ve iki gazel Farsça'dır.

HASB-İ HÂL

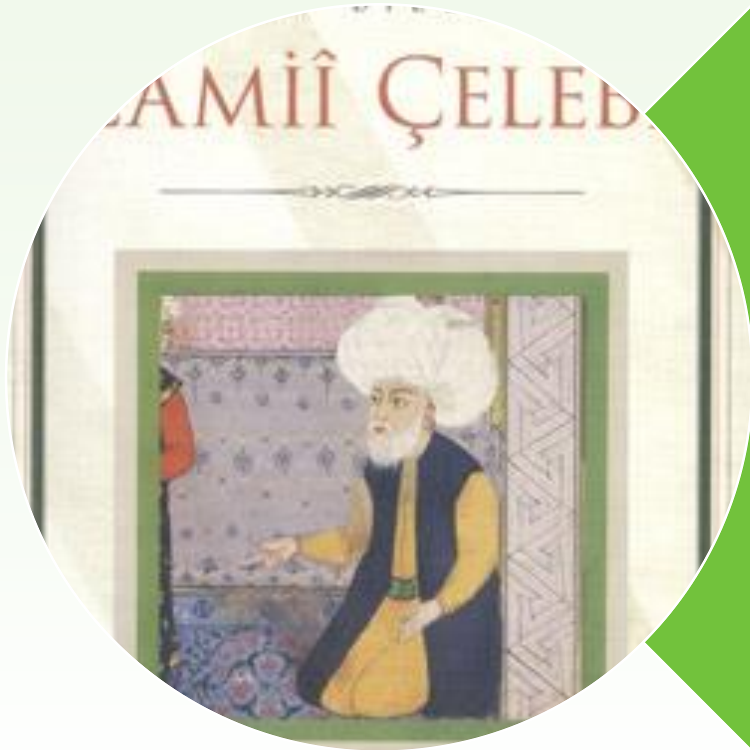
- Tasavvuf konusunda yazılmış 800 beyit civarında bir mesnevidir. Nev‘î'nin şeyhi Bâlî Efendi'nin işaretiyle yazılmış ve III. Murad'a takdim edilmiştir. Tasavvufun belli başlı esasları otuz altı başlık altında anlatılır.

NEVÂ-YI UŞŞÂK

- 15. yüzyılın en önemli nesir yazarı Sinan Paşa'nın "Tazarrûnâme"sinde kullandığı üsluba benzer bir üslupla yazılmış ve yer yer manzum parçalarla süslenmiş, münacatla (kaside) başlayıp münacatla biten bir eserdir.

NETÂYİCÜ'L-FÜNÛN VE MAHÂSİNÜ'L-MUTÎN

- Tarih, hikmet, heyet, kelam ve usul-i fıkıh, hilaf, tefsîr, tasavvuf, rüya, remil, efsun ve tıp, felahat, nücûm, fal ve zîc olmak üzere on iki fenden bahseden, Nev'î'nin en çok okunan ve hemen hemen önemli her yazma kütüphanesinde bir veya birkaç yazma nüshasına tesadüf edilen, küçük hacimli ansiklopedik eseridir.

LÂMİÎ ÇELEBÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Lâmiî Çelebi, 1472'de Bursa'da doğmuştur.
- Asıl adı Mahmut'tur.
- Manzum eserlerinden çok mensur eserleriyle tanınmıştır.
- Lâmiî Çelebi, çok iyi bildiği Arapça ve Farsça sayesinde İslâm coğrafyasının edebiyat ve tasavvuf birikimini iyi değerlendirmiş, bilhassa Molla Câmî'nin Farsça eserlerini tercüme ederken nazım ve nesirdeki başarısının en üst seviyesine çıkmıştır.
- Molla Cami'den çevirdiği eserlerden dolayı Cami-i Rum lakabıyla anılır.
- Şiirlerinde tasavvufi öğeler çokça yer almıştır.

DÎVÂN

- Mürettebdir.

TERCÜME-İ ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE

- Abdurrahman-ı Câmî'nin siyer türündeki eserinin genişletilmiş tercümesidir.

TERCÜME-İ NEFEHÂTÜ'L-ÜNS

- Fütûhü'l-mücâhidîn li-tervîhi kulûbi'l-müşâhidîn adıyla da bilinen eser, Câmî'nin Nefehâtü'l-üns min hażarâti'l-kuds adlı evliya tezkiresinin genişletilmiş tercümesidir. 629 velînin hayat hikâyesinin bulunduğu eserin önemli bir yönü de Anadolu'da yetişen evliyayı ihtiva etmesidir.

SELÂMÂN Ü EBSÂL

- Câmî'den çeviri felsefî-alegorik aşk mesnevisidir.

ŞEREFÜ'L-İNSÂN

- Lamiî'nin en çok beğenilen eserlerinden biridir. Yarı tercüme-telif bir eserdir. Kanuni adına yazılmıştır. Eserde Kur'an'dan ayetler, hadislerden iktibas ve tazminler yer almıştır.

Ayrıca

- GUY U ÇEVGAN, BURSA ŞEHRENGİZİ, VAMIK U AZRA (çeviri), ŞEM U PERVANE (çeviri), HÜSREV Ü ŞİRİN (çeviri), HEFT PEYKER (çeviri) ve MAKTEL-İ HÜSEYİN adlı eserleri de vardır.

BAĞDATLI RÛHÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Bağdat doğumlu olduğu bilinen şairin doğum tarihi bilinmemektedir.
- Bağdat doğumlu olduğu için Bağdatlı Ruhî olarak anılmıştır.
- Gerçek ismi Osman'dır.
- Babası Osmanlı ordusunda bir askerdi, kendisi de sipahi olmuştur. Dönemin önemli, ünlü isimleriyle arkadaşlık kurmuştur. Çeşitli savaşlara katılmıştır.
- Eleştirel tarzı ve yalın üslubu ile ünlenmiştir.
- Toplumun sorunlarına ilişkin yazmayı tercih etmiştir.
- 1605 yılında Şam'da öldüğü bilinmektedir.
- Vahdet-i vücûd anlayışını benimseyen Rûhî tasavvufu şiirine bir malzeme olarak kullanan kalender, hoş edalı, derviş gönüllü bir şairdir.
- Divanındaki ifadelerine dayanarak onu Mevlevî, Bektaşî ve Hurûfî sayanlar olmuşsa da bir tarikata intisap ettiği bilinmemektedir.

DÎVÂN

- Rûhî'nin günümüze ulaşan eseri Külliyyât-ı Eş'âr-ı Rûhî-i Bağdâdî adıyla 1287'de (1870) İstanbul'da basılan divanıdır. Ancak burada kaside, tarih ve gazelleri eksiktir.

TERKÎB-İ BEND

- Terkib-i bend, onun bizzat gözlem ve tecrübelerini aktarmak bakımından önemli olduğu gibi XVI. yüzyıl toplumunun aksayan yönlerini göstermesi bakımından da değerli bir belge niteliğindedir.

GELİBOLULU ÂLÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Gelibolulu Mustafa Âlî; Osmanlı şair, yazar ve tarihçidir.
- Asıl adı Mustafa'dır.
- 28 Nisan 1541 tarihinde Gelibolu'da doğmuştur. Babası Ahmed adında, ticaretle uğraşan ve Hırvat kökenli olduğu düşünülen bir mühtedîdir.
- Okula altı yaşında başlamış ve Habîb-i Hamidî'den Arapça, kendisi gibi Gelibolulu olan Surûrî'den tefsir ve fıkıh dersleri almıştır.
- Şiire başlamasında hocası Surûrî'nin etkisi büyüktür.
- İlk şiirlerini "Çeşmî" mahlasıyla yazmış, sonraları "Âlî" adını kullanmıştır.
- Gelibolu'da başlayan öğrenim yaşantısı, sonraları İstanbul Rüstem Paşa, Haseki ve Semaniye medreselerinde devam etmiştir.
- Birçok şehzâde ile ilgisi olan şairin 1599'da atandığı Cidde Sancakbeyliği son görevi olmuş ve Mustafa Ali 1600'de Cidde'de yaşamını yitirmiştir.

TÜRKÇE DÎVÂNLAR

- Âlî'nin Türkçe dört ayrı divanı olup bunlardan ilkini 975'te (1567) tertip etmiştir.

FARSÇA DÎVÂN

- Âlî'nin muhtelif eserlerinde söz ettikten başka içinden örnekler de naklettiği bu divan henüz ele geçmemiştir.

TUHFETÜ'L-UŞŞÂK

- Şehzade Selim'in divan kâtibi olduktan sonra 1562'de Kütahya'da yazarak ona sunduğu 3034 beyitlik fikrî konuda bir mesnevidir. Çeşitli merhaleleri ile mecazi aşkı ele alıp aşk ahlâkını işler.

MİHR Ü VEFÂ

- 1563'te Konya'da yazıp Şehzade Selim'e ithaf ettiği ikinci aşk mesnevisidir. Âlî, 7000 beyit olduğunu belirtip bazı örnekler verdiği eserinin Kanûnî devri şairlerinden Mustafa Çelebi'nin aynı ad ve aynı vezindeki mesnevisinin taklidi sayılmamasını ister.

ENÎSÜ'L-KULÛB

- Âlî'nin sanatkârane nesir yolunda ilk denemesi olan ve 1563'te Şam'da yazmaya başladığı bu eser, Hümâyunnâme örnek alınarak "kıssa" adı altında 100 hikâye ve bunların her birinin sonunda da "hisse" başlıklı on beyitlik 100 yorum kısmı olmak üzere tertip edilmiştir.

RİYÂZÜ'S-SÂLİKÎN

- Tuhfetü'l-uşşâk'tan itibaren fikrî konulara alâkasının daha da kuvvetlendiğini gösteren bu esere Âlî Şam'da yirmi iki yaşında iken başlamış ve 1590'da son şeklini vermiştir. Her biri on fasla ayrılan üç ana bölümden meydana gelen, arada nesir parçalarındakiler de dahil, 2802 beyitlik eserde dinî yaşayışın temel esasları ile nefis terbiyesi ve ahlâk yönünden tasavvuf konu edinilmektedir.

Tarih Alanındaki Eserleri

- Künhü'l-Ahbâr
- Menâkıb-ı Hünerverân
- Hâlâtü'l-Kâhire mine'l-Âdâti'z-Zâhire
- Nusretnâme
- Fursatnâme
- Nâdirü'l-Mehârib
- Heft-Meclis
- Zübdetü't-Tevârih
- Mirkatü'l-Cihâd

HAZIRLAYAN:

SONER AKDAĞ